

УДК 94(430)''1933/1945'':316.346.2

[https://doi.org/10.52058/2786-6300-2026-5\(47\)-1637-1646](https://doi.org/10.52058/2786-6300-2026-5(47)-1637-1646)

Ковальчук Вікторія Василівна викладач, Київський столичний університет імені Бориса Грінченка, м. Київ, <https://orcid.org/0000-0001-7428-9124>

«ЖІНОЧИЙ СВІТ» ПІД НАЦИСТСЬКИМ КОНТРОЛЕМ: ТРАНСФОРМАЦІЯ ПРИВАТНОГО ЖИТТЯ В УМОВАХ ТОТАЛІТАРНОГО РЕЖИМУ

Анотація. Стаття присвячена аналізу трансформації приватного життя жінок у нацистській Німеччині в умовах функціонування тоталітарного режиму. У центрі уваги перебуває гендерна політика націонал-соціалізму як складова расово-ідеологічного проєкту, спрямованого на регулювання репродуктивної поведінки, сімейних відносин та соціальної ролі жінки. Дослідження розкриває механізми формування нормативної моделі «арійської жінки», яка ототожнювалася з материнством, домашнім господарством та вихованням дітей, що відповідало формулі «Kinder, Küche, Kirche».

У роботі проаналізовано систему інституційного впливу на жіноче населення, зокрема діяльність молодіжних та жіночих організацій, які забезпечували ідеологічне виховання та соціальну інтеграцію жінок у структури нацистського суспільства. Окрему увагу приділено ролі пропаганди у формуванні образу «ідеальної матері» та легітимації демографічної політики режиму, що передбачала стимулювання народжуваності серед «расово бажаного» населення і водночас обмеження репродуктивних прав «небажаних» груп.

У статті висвітлено нормативно-правові засади регулювання приватного життя, зокрема Нюрнберзькі закони та інші акти, що визначали допустимі межі шлюбних і сімейних відносин.

Показано, що держава здійснювала контроль не лише над публічною, а й інтимною сферою, перетворюючи сім'ю на об'єкт політичного управління та демографічного планування.

Важливим аспектом дослідження є аналіз суперечності між ідеологічними установками та соціально-економічною реальністю, яка зумовила часткове залучення жінок до трудової діяльності. Окремо розглянуто різні форми жіночої поведінки – від конформізму до прихованого опору, а також участь жінок як у репресивному апараті, так і в опозиційних рухах.

Стаття підкреслює складність трансформації приватної сфери в умовах тоталітаризму та її глибоку політизацію, що проявилася в усіх аспектах повсякденного життя жінок.

Ключові слова: гендер, націонал-соціалізм, Третій Рейх, тоталітаризм, материнство, пропаганда, жіночі організації.

Kovalchuk Viktoriia Vasylivna lecturer, Borys Grinchenko Kyiv Metropolitan University, Kyiv, <https://orcid.org/0000-0001-7428-9124>

«WOMEN'S WORLD» UNDER NAZI CONTROL: THE TRANSFORMATION OF PRIVATE LIFE UNDER A TOTALITARIAN REGIME

Abstract. The article examines the transformation of women's private life in Nazi Germany under the conditions of a functioning totalitarian regime. It focuses on the gender policy of National Socialism as part of a racial-ideological project aimed at regulating reproductive behavior, family relations, and the social role of women. The study reveals the mechanisms behind the formation of the normative model of the «Aryan woman», which was associated with motherhood, domestic work, and child-rearing, corresponding to the formula «Kinder, Küche, Kirche».

The paper analyzes the system of institutional influence on the female population, in particular the activities of youth and women's organizations that ensured ideological education and the social integration of women into the structures of Nazi society. Special attention is paid to the role of propaganda in constructing the image of the «ideal mother» and legitimizing the regime's demographic policy, which encouraged the birth rate among the «racially desirable» population while restricting the reproductive rights of «undesirable» groups.

The article highlights the legal and normative framework regulating private life, including the Nuremberg Laws and other acts that defined permissible boundaries of marriage and family relations.

It is shown that the state exercised control not only over the public sphere but also over the intimate sphere, transforming the family into an object of political governance and demographic planning.

An important aspect of the study is the analysis of contradictions between ideological doctrines and socio-economic reality, which led to the partial involvement of women in labor activities. Different forms of female behavior are examined, ranging from conformity to covert resistance, as well as women's participation in both the repressive apparatus and opposition movements.

The article emphasizes the complexity of the transformation of the private sphere under totalitarianism and its profound politicization, which manifested itself in all aspects of women's everyday life.

Keywords: gender, National Socialism, the Third Reich, totalitarianism, motherhood, propaganda, women's organizations.

Постановка проблеми. XX століття стало часом, коли тоталітарні режими продемонстрували безпрецедентний рівень втручання держави в усі сфери життя суспільства, зокрема й у приватну сферу існування особистості. Яскравим прикладом даного явища може слугувати нацистська Німеччина, де політика держави була спрямована не лише на повноцінний контроль публічної сфери, але й на глибоку трансформацію приватного життя громадян.

Важливе місце у цій системі займала гендерна політика, яка формувалася ідеологами націонал-соціалізму та чітко розмежовувала гендерні ролі обох статей. Жінці відводилася роль матері та помічниці чоловіка, а також носійки «расової чистоти».

У межах цієї концепції всі аспекти приватного життя жінки ставали об'єктом цілеспрямованого державного регулювання.

Актуальність дослідження зумовлена необхідністю глибшого розуміння механізмів, за допомогою яких тоталітарний режим здійснював контроль над приватною сферою, трансформуючи її відповідно до ідеологічних потреб. Особливої уваги потребує аналіз того, яким чином «жіночий світ» – як простір повсякденності, емоційних зв'язків й емоційних практик – був інтегрований у систему державного контролю. Тому постає проблема дослідження трансформації приватного життя жінок в умовах нацистського режиму та виявлення ключових механізмів і наслідків цього процесу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сучасні дослідження, використані у статі, формують міждисциплінарне поле аналізу гендерної політики нацистської Німеччини, поєднуючи історичний, гендерний та соціально-політичний підходи.

Значна частина праць зосереджена на ідеологічному конструюванні жіночої ролі та механізмах її інституційного закріплення.

Роботи С. Парккілі та К. Гарві висвітлюють освітню та виховну політику режиму, спрямовану на формування моделі жінки як матері та носійки «расової спадковості». Обидві авторки підкреслюють, що система виховання дівчат була інструментом ідеологічного тиску та закріплення гендерних ролей.

Ідеологічні матеріали А. Гітлера та Й. Геббельса відображають офіційний нацистський дискурс, у межах якого жіноча роль обмежувалася до материнства та приватної сфери й інтегрувалася в демографічну політику режиму.

Правові аспекти регулювання приватного життя розкриваються у матеріалах дослідників Меморіального музею Голокосту у США, де показано функціонування расового законодавства та політики примусової стерилізації як інструментів державного контролю над репродукцією.

Дослідження І. Гайнеман демонструє довготривалі наслідки нацистських гендерних концептів у сучасному політичному дискурсі, підкреслюючи їхню ідеологічну тяглисть.

Роботи Ш. Клайн та інші джерела про жіночі організації та структури СС розкривають інституційний вимір участі жінок, показуючи їхню роль як у системі соціального контролю, так і в репресивному апараті.

Загалом сучасне вивчення даного питання переходить до комплексного розуміння жіночого досвіду в нацистській Німеччині як поєднання ідеологічного впливу, державного контролю та різних стратегій адаптації.

Мета статті – дослідити особливості трансформації приватного життя жінок у нацистській Німеччині та виявити ключові механізми державного контролю над «жіночим світом».

Виклад основного матеріалу. Гендерна політика нацистської Німеччини формувалася як складова расово-ідеологічного проєкту, у якому жінка розглядалася не як автономний суб'єкт, а як функціональний елемент «народного співтовариства» (Volksgemeinschaft) [1, 84]. Падіння народжуваності, зростання рівня розлучень, укладання шлюбів у пізнішому віці та збільшення кількості працюючих жінок трактувалися нацистською владою як ознаки моральної та демографічної кризи суспільства. У зв'язку з цим режим активно пропагував повернення до патріархальних цінностей і традиційних гендерних ролей, подаючи таку політику як необхідний засіб «оздоровлення» нації та відновлення соціального порядку [2]. Центральним ідеологічним принципом стала формула «Kinder, Küche, Kirche», яка обмежувала жіночу роль до трьох головних сфер: материнства, домашнього господарства та морального виховання.

У межах візії ідеологів націонал-соціалізму жіноча тілесність і репродуктивна функція були політизовані. Материнство трактувалося як «біологічний обов'язок перед нацією» та почесна місія, а не як приватний вибір [3]. Це означало радикальну трансформацію самого поняття приватності, оскільки особисте життя ставало частиною державної демографічної стратегії.

Весь спектр пропаганди формував образ «арійської жінки» – фізично здорової, дисциплінованої, відданої родині та державі. Водночас емансипаційні тенденції, які існували за часів Веймарської республіки, заперечувалися як загроза соціальному порядку. Тому жіноча освіта та професійна реалізація поступово витіснялися з публічного дискурсу як «несумісні з природним призначенням» [4, 377].

У промовах Адольфа Гітлера жіноча емансипація трактувалася як явище, нав'язане «єврейським інтелектуалізмом» і таким, що суперечить «природному» порядку суспільства. Нацистська ідеологія виходила з уявлення про чіткий розподіл сфер діяльності чоловіка і жінки: чоловік асоціювався з державою, боротьбою та служінням нації, тоді як жінці відводилася роль хранительки сім'ї, дому та виховательки дітей. При цьому націонал-соціалісти намагалися подавати жіночу роль не як другорядну, виходячи з того, що сім'я проголошувалася основою існування держави й «народного співтовариства». В контексті

націонал-соціалістичної ідеології народження дітей сприймалося як внесок жінки у боротьбу за виживання нації [5].

Реалізація нової гендерної політики здійснювалася через мережу організацій, що забезпечували ідеологічний вплив та соціальний контроль на всі вікові групи жінок. Важливу роль в цьому контексті відігравали «Союз дівчаток», «Союз німецьких дівчат», «Націонал-соціалістична жіноча організація» і «Віра та краса». Також окремі аспекти впливу на свідомість жінок могли здійснюватися через «Націонал-соціалістичну народну благодійність» та «Працю німецьких жінок».

Будучи структурними частинами Гітлерюгенду, «Союз дівчаток» та «Союз німецьких дівчат» формували у молодого покоління відповідні уявлення про майбутню роль у суспільстві. «Союз дівчаток» передбачав обов'язкове членство всіх дівчат віком від 10 до 14 років, а «Союз німецьких дівчат» – від 14 до 18 років. При цьому в «Союзі німецьких дівчат» особливий акцент був зроблений на фізичній підготовці, дисципліні та готовності до майбутнього материнства. Значна увага приділялася також практичним навичкам ведення домашнього господарства: дівчат навчали прибиранню, приготуванню їжі, шиттю та догляду за немовлятами, готуючи їх до ролі «ідеальних» німецьких дружин і матерів. Така підготовка була важливою складовою нацистської гендерної політики, спрямованої на закріплення традиційного розподілу ролей у суспільстві. Водночас, за оцінками деяких дослідників, особливістю «Союзу німецьких дівчат», було те, що для його очільниць фактично заперечувалася можливість поєднання родини та професійної реалізації. Як підтвердження цього факту дослідники наводять досвід очільниці організації Труде Мор, яка після одруження та вагітності у 1937 році була вимушена залишити свою посаду. Її замінила на посаді самотня Ютта Рюдігер, яка перебувала на цій посаді до 1945 року [6].

«Націонал-соціалістична жіноча організація» координувала діяльність дорослих жінок, залучаючи їх до соціальних програм і пропаганди. Додатковим елементом нацистської системи жіночого виховання стало товариство «Віра та краса», орієнтоване на молодих жінок віком від 17 до 21 року. Організація мала на меті підготувати дівчат до подальшої участі у жіночих структурах нацистської партії та закріпити серед них офіційні гендерні та соціальні ідеали режиму. Її діяльність поєднувала навчання практичним навичкам – кулінарії, шиттю, веденню господарства – з ідеологічним вихованням і політичною освітою. Крім того, учасниць залучали до різних форм суспільно корисної праці, зокрема роботи в закладах охорони здоров'я, магазинах, офісах, а також до допомоги військовим і родинам [7].

Відповідні структурні підрозділи у складі «Націонал-соціалістичної народної благодійності» та «Праці німецьких жінок» також були спрямовані на

підготовку жінок до ролі матерів і домогосподарок та заохочення зростання народжуваності. Їхня діяльність охоплювала не лише ідеологічне виховання, а й практичну підтримку, яка передбачала надання вагітним жінкам медичної й матеріальної допомоги, організацію догляду за дітьми, а також проведення курсів з ведення домашнього господарства. Станом на весну 1939 року у подібних програмах взяли участь близько 1,7 мільйона німецьких жінок [8]. Саме завдяки цим організаціям держава забезпечувала стандартизацію поведінки та цінностей, інтегруючи жінок будь-якого віку у систему тоталітарного контролю.

Одним із ключових напрямів державної політики стало регулювання сімейних відносин. Зокрема, прийняття Нюрнберзьких законів – «Закону про громадянство Рейху» та «Закону про захист німецької крові та німецької честі» від 15 вересня 1935 року, а також «Закону про захист спадкового здоров'я німецького народу» від 18 жовтня 1935 року, визначило допустимі межі шлюбу та заборонило змішані союзи. Ці нормативні акти юридично закріпили расові критерії шлюбності та підпорядкували приватне життя ідеології «расової чистоти». Незабаром, у 1936 році, було створено Центральне управління Рейху з боротьби з гомосексуалізмом та абортами, яке мало на меті запобігання будь-яким практикам, що перешкоджали репродукції «арійського» населення [9]. Таким чином, інтимні та сімейні відносини були поставлені під прямий державний контроль і розглядалися як інструмент демографічної та расової політики режиму.

Реалізація демографічної політики нацистського режиму не обмежувалася лише декларативними положеннями, а супроводжувалася розгалуженою системою стимулів і обмежень. Зокрема, держава активно заохочувала народжуваність через матеріальні виплати, податкові пільги та символічні відзнаки, такі як «Почесний хрест німецької матері», який вручався жінкам за народженням більш ніж чотирьох дітей. Відзнака мала певні рівні, які визначалися кількістю дітей, яких народила жінка: від чотирьох до п'яти дітей – бронзовий хрест, від шести до семи дітей – срібний хрест, та від восьми і більше дітей – золотий. Отримання даної відзнаки також супроводжувалося супутніми привілеями, наприклад, можливістю пільгового обслуговування під час здійснення покупок [10].

Важливим інструментом стала програма *Лебенсборн*, спрямована на підвищення народжуваності серед «расово чистого» населення [11, 90]. Держава активно стимулювала народження дітей, водночас обмежуючи репродуктивні права тих груп, які вважалися «небажаними» за мірками нацистського режиму [4, 377]. Ці заходи дозволяли вивести сім'ю з орбіти приватної сфери та перетворити в об'єкт політичного регулювання.

Однак, лише цими кроками нацистський режим не обмежувався. Контроль держави поширювався на повсякденні практики жінок, включаючи побут,

виховання дітей та трудову діяльність. На перших порах перебування при владі у Німеччині, націонал-соціалісти обмежили можливості для професійної реалізації жінок, щоб вивільнити робочі місця для чоловіків та повернути жінок до приватної сфери. Попри це, економічні потреби держави поступово вступали у суперечність із проголошеними ідеологічними принципами, оскільки впродовж 1930-х років кількість працюючих жінок продовжувала зростати, особливо у сферах, пов'язаних із переозброєнням Німеччини. Навіть після початку Другої світової війни Адольф Гітлер виступав проти обов'язкового залучення до праці заміжніх жінок, які раніше не працювали, наголошуючи, що їхня участь у трудовій мобілізації має залишатися добровільною [12]. Подібна позиція простежувалася і в інформаційній політиці режиму: у газетних публікаціях жіночу працю на військових підприємствах намагалися подавати не як вимушену мобілізацію, а як добровільний внесок жінок у підтримку держави та армії [13]. Особливий акцент робився на створенні образу «товариської» та посильної праці, щоб уникнути враження примусу. Таким чином, нацистська пропаганда прагнула зберегти традиційний образ жінки навіть в умовах її дедалі активнішого залучення до воєнної економіки.

Виховання дітей здійснювалося відповідно до ідеологічних норм, що формували у молодого покоління лояльність до режиму. Повсякденна поведінка жінок підлягала соціальному контролю, а відхилення від встановлених норм підлягали засудженню. Держава контролювала не лише соціальну поведінку, а й тілесність, одяг, дозвілля та емоційні прояви. Тому можна говорити про те, що регламентація повсякденності була важливим інструментом інтеграції приватного життя у політичну систему.

Разом з тим, попри активну пропаганду, реальний досвід жінок був значно складнішим. Частина з них демонструвала конформізм, приймаючи нав'язані ролі, інші – адаптувалися до умов, поєднуючи офіційні вимоги з власними потребами.

Водночас існували прояви пасивного або прихованого опору, що виявлялися у повсякденних практиках. Одним із прикладів може слугувати діяльність опозиційного руху «Біла троянда», серед членів якої були також жінки, які брали участь у поширенні антинацистських листівок, критиці режиму та закликах до супротиву [14]. Ці дії, хоча й не мали масового характеру, демонстрували наявність моральної та інтелектуальної незгоди із ідеологією Третього Рейху. Даний розрив між ідеологічною моделлю та реальністю свідчить про обмеженість повного контролю над приватним життям. Це дозволяє зробити припущення, що «жіночий світ» не був однорідним і включав різні стратегії поведінки.

Іншою варіацією жіночої поведінки могли бути випадки того, коли жінки в нацистській Німеччині виступали не лише як об'єкти політики, а й як її

учасниці. Частина з них ставала жертвами репресій, зокрема жертвами примусової стерилізації та переслідувань. На основі закону від 14 липня 1933 року «Про запобігання спадковим захворюванням потомства» режим примусову стерилізував близько 400 000 тисяч осіб, яких вважали «біологічно неповноцінними». Через розмиті діагнози, такі як «вроджене недоумство, під дію спеціальних судів потрапляли тисячі жінок, чия поведінка визнавалася асоціальною [15].

Водночас окремі жінки були інтегровані у систему як працівниці адміністративних структур або персонал концентраційних таборів. Дослідження Ш. Клайн наголошує, що наглядачки СС виконували функції безпосередньо нагляду, контролю примусової праці та підтримання дисциплінарного режиму в таборах, залишаючись водночас у проміжному статусі між адміністрацією СС і ув'язненими [16, 162]. Це свідчить про їхню включеність у механізми функціонування репресивної системи та підтверджує, що участь жінок ній була структурно організованою та зумовленою гендерними нормами нацистського суспільства, які визначали допустимі форми їхньої залученості до державного апарату насильства. Це, у свою чергу, підкреслює складність гендерної ролі у тоталітарному суспільстві.

Пропагандистський дискурс формував образ «щасливої матері», для якої служіння родині є найвищою формою реалізації. Жіночі журнали, плакати, та організаційні заходи створювали ілюзію гармонійного суспільства. Однак цей образ був інструментом легітимації контролю, а не відображенням реальності.

Висновки. Проведений аналіз свідчить, що гендерна політика нацистської Німеччини була не лише інструментом соціальної регламентації, а й важливим елементом тоталітарного конструювання суспільства. Жіноча ідентичність у межах режиму формувалася як політично визначена роль, де приватне життя поступово втрачало автономність і підпорядковувалося демографічним, расовим та ідеологічним цілям держави. Через систему освіти, пропаганди та масових організацій відбувалася уніфікація поведінкових моделей, що мала забезпечити відтворення «ідеального» образу жінки як матері та хранительки сім'ї.

Водночас реальна соціальна практика виявляла суперечності між ідеологічними настановами та потребами воєнної економіки, а також між офіційним дискурсом і повсякденним досвід жінок. Це дозволяє стверджувати, що навіть у межах жорстко контрольованої системи тоталітарного типу приватне життя не було повністю поглинуте державою, а залишалося простором адаптації, прихованої автономії та, подекуди, опору.

Таким чином, «жіночий світ» у нацистській Німеччині постає як складна й багатовимірна система, у якій поєднувалися примус, ідеологічний тиск та індивідуальні стратегії виживання, що загалом підкреслює неоднорідність соціального досвіду жінок у межах тоталітарного режиму.

Література:

1. Parkkila C. Creating Mothers of the Race and Caregivers of the Volksgemeinschaft: Analyzing National Socialist Education for German Girls Between 1933-1939. *The Mirror – Undergraduate History Journal*, 43, 1. 2023. P. 78-86.
2. The Aryan Family (undated), published in: German History in Documents and Images. URL: <https://germanhistorydocs.org/en/nazi-germany-1933-1945/ghdi:image-2040>
3. Goebbels J. German Women. Translated by R. Bytwerk. German Propaganda Archive. 1933. URL: <https://research.calvin.edu/german-propaganda-archive/goeb55.htm>
4. Heinemann I. Volk and Family: National Socialist Legacies and Gender Concepts in the Rhetoric of the Alternative for Germany. *Journal of Modern European History*, 20(3). 2022. 371-388. <https://doi.org/10.1177/16118944221110713>
5. Hitler's Speech to the National Socialist Women's League (September 8, 1934), published in: German History in Documents and Images. URL: <https://germanhistorydocs.org/en/nazi-germany-1933-1945/ghdi:document-1557>
6. Members of the League of German Girls Have Their Work Inspected (n. d.), published in: German History in Documents and Images. URL: <https://germanhistorydocs.org/en/nazi-germany-1933-1945/ghdi:image-5159>
7. Female Hitler Youth. National Holocaust Museum. URL: <https://www.holocaust.org.uk/the-league-of-german-girls>
8. Infant Care Course at the School for Stay-at-Home Mothers in Oberbach/Röhn (1937), published in: German History in Documents and Images. URL: <https://germanhistorydocs.org/en/nazi-germany-1933-1945/ghdi:image-2053>
9. United States Holocaust Memorial Museum. "The Biological State: Nazi Racial Hygiene, 1933–1939". Holocaust Encyclopedia. URL: <https://encyclopedia.ushmm.org/content/en/article/the-biological-state-nazi-racial-hygiene-1933-1939>
10. "The Cross of Honor for the German Mother": Three-Tiered Medal for Mothers with Four or More Children (1938), published in: German History in Documents and Images. URL: <https://germanhistorydocs.org/en/nazi-germany-1933-1945/ghdi:image-2044>
11. Garvey C. Kinder, Kirche, Kueche: Women in Nazi Germany. *HiPo: The Langara Student Journal of History and Political Science*, 3. 2020. 87-93.
12. Reich Ministry of Labor Policy on the Rejection of Labor Conscription for Married Women (September 7, 1939), published in: German History in Documents and Images. URL: <https://germanhistorydocs.org/en/nazi-germany-1933-1945/ghdi:document-1559>
13. Employment of Women in Armament Factories (May 7, 1940), published in: German History in Documents and Images. URL: <https://germanhistorydocs.org/en/nazi-germany-1933-1945/ghdi:document-5121>
14. Women in the Third Reich // Holocaust Encyclopedia. United States Holocaust Memorial Museum. URL: <https://encyclopedia.ushmm.org/content/en/article/women-in-the-third-reich>
15. Forced Sterilization: A Form of Nazi Persecution // Holocaust Encyclopedia. United States Holocaust Memorial Museum. URL: <https://encyclopedia.ushmm.org/content/en/article/forced-sterilization-a-form-of-nazi-persecution>
16. Cline S. Women at Work: SS Aufseherinnen and the Gendered Perpetration of the Holocaust. University of Kansas, 2014. 176 p. URL: <https://hdl.handle.net/1808/18671>

References:

1. Parkkila, C. (2023). Creating Mothers of the Race and Caregivers of the Volksgemeinschaft: Analyzing National Socialist Education for German Girls Between 1933-1939. *The Mirror – Undergraduate History Journal*, 43, 1.
2. The Aryan Family (undated), published in: German History in Documents and Images. Retrieved from <https://germanhistorydocs.org/en/nazi-germany-1933-1945/ghdi:image-2040>
3. Goebbels, J. (1933). German Women. Translated by R. Bytwerk. German Propaganda Archive. Retrieved from <https://research.calvin.edu/german-propaganda-archive/goeb55.htm>
4. Heinemann, I. (2022). Volk and Family: National Socialist Legacies and Gender Concepts in the Rhetoric of the Alternative for Germany. *Journal of Modern European History*, 20(3). Retrieved from <https://doi.org/10.1177/16118944221110713>
5. Hitler's Speech to the National Socialist Women's League (September 8, 1934), published in: German History in Documents and Images. Retrieved from <https://germanhistorydocs.org/en/nazi-germany-1933-1945/ghdi:document-1557>
6. Members of the League of German Girls Have Their Work Inspected (n. d.), published in: German History in Documents and Images. Retrieved from <https://germanhistorydocs.org/en/nazi-germany-1933-1945/ghdi:image-5159>
7. Female Hitler Youth. National Holocaust Museum. Retrieved from <https://www.holocaust.org.uk/the-league-of-german-girls>
8. Infant Care Course at the School for Stay-at-Home Mothers in Oberbach/Röhn (1937), published in: German History in Documents and Images. Retrieved from <https://germanhistorydocs.org/en/nazi-germany-1933-1945/ghdi:image-2053>
9. United States Holocaust Memorial Museum. "The Biological State: Nazi Racial Hygiene, 1933–1939". Holocaust Encyclopedia. Retrieved from <https://encyclopedia.ushmm.org/content/en/article/the-biological-state-nazi-racial-hygiene-1933-1939>
10. "The Cross of Honor for the German Mother": Three-Tiered Medal for Mothers with Four or More Children (1938), published in: German History in Documents and Images. Retrieved from <https://germanhistorydocs.org/en/nazi-germany-1933-1945/ghdi:image-2044>
11. Garvey, C. (2020). Kinder, Kirche, Kueche: Women in Nazi Germany. *HiPo: The Langara Student Journal of History and Political Science*, 3.
12. Reich Ministry of Labor Policy on the Rejection of Labor Conscription for Married Women (September 7, 1939), published in: German History in Documents and Images. Retrieved from <https://germanhistorydocs.org/en/nazi-germany-1933-1945/ghdi:document-1559>
13. Employment of Women in Armament Factories (May 7, 1940), published in: German History in Documents and Images. Retrieved from <https://germanhistorydocs.org/en/nazi-germany-1933-1945/ghdi:document-5121>
14. Women in the Third Reich // Holocaust Encyclopedia. United States Holocaust Memorial Museum. Retrieved from <https://encyclopedia.ushmm.org/content/en/article/women-in-the-third-reich>
15. Forced Sterilization: A Form of Nazi Persecution // Holocaust Encyclopedia. United States Holocaust Memorial Museum. Retrieved from <https://encyclopedia.ushmm.org/content/en/article/forced-sterilization-a-form-of-nazi-persecution>
16. Cline, S. (2014). Women at Work: SS Aufseherinnen and the Gendered Perpetration of the Holocaust. University of Kansas. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1808/18671>

Дата першого надходження статті до видання: 22.04.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 06.05.2026